

Rizika v chování dětí a mládeže celostátní konference

Praha, 15. listopadu 2017

Rizikové chování

Bc. Miluše Stehlíková
Prev-Centrum, z.ú.

15 zemí
světa
29 let tradice

Obsah:

- Představení
- Co je to rizikové chování?
- Které RCH se nejčastěji vyskytuje ve škole?
- Rizikové a protektivní faktory
- Jaké skupiny žáků/studentů jsou nejvíce ohroženy?
- Jak rozpoznat rizikové chování ve škole/třídě?
- Co dělat při zjištění rizikového chování?
- Typy preventivních programů

Představení:

- Prev-Centrum, z.ú. * roku 1997
- 3 programy:
 - Programy primární prevence (VPP, SPP, IPP, vzdělávání)
 - Nízkoprahové služby pro děti a mládež (nízkoprahový klub, adiktologická ambulance)
 - Ambulantní léčba (adiktologická ambulance, substituční léčba, rodinná terapie)

Co je to rizikové chování?

- Takové chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost.
- Tento pojem nahrazuje dříve používaný termín **sociálně patologické jevy**. Termín sociálně patologické jevy je jednak stigmatizující, normativně laděný a klade příliš velký důraz na skupinovou/společenskou normu. **Vzorce rizikového chování považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné podrobit vědeckému zkoumání a které lze ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi.** (Miovský et al., 2010).

Co je to rizikové chování?

Typy rizikové chování:

- Záškoláctví
- Šikana a extrémní projevy agrese
- Rizikové sporty a rizikové chování v dopravě
- Rasismus, xenofobie
- Negativní působení sekt
- Sexuální rizikové chování
- Prevence v adiktologii (NL, nelátkové závislosti, gambling, netolismus)
- Spektrum poruch příjmu potravy
- Okruh poruch a problémů spojených se syndromem CAN

Nejčastější rizikové chování ve škole:

1. stupeň ZŠ:

- Šikana, kyberšikana, extrémní projevy agrese

2. stupeň:

- Šikana, kyberšikana, extrémní projevy agrese, užívání NL, poruchy příjmu potravy (anorexie, bulimie, bogorexie, záchvatovité přejídání)

Střední školy:

- Užívání NL, poruchy příjmu potravy, šikana, kyberšikana, extrémní projevy agrese, rizikové sporty a rizikové chování v dopravě, sexuální rizikové chování

Rizikové a protektivní faktory ve vztahu k RCH

Jako **faktory rizikové** označujeme v primární prevenci výzkumem ověřené činitele nebo podmínky spojované s rostoucí pravděpodobností výskytu rizikového chování u jedince. Přítomnost rizikového faktoru nemusí vždy nutně znamenat rozvoj rizikového chování (Jessor et al., 2005).

1. Individuální faktory (např. pohlaví, temperament, vyhledávání vzrušení, pozitivní očekávání ohledně alkoholu, dědičnost a duševní problémy, nepříznivý genetický profil, poruchy emocionality, impulsivita, úzkostnost, deprese, deficit v sociálních dovednostech, agrese, násilí, nízké sebevědomí a sebehodnocení, negativní životní události a traumatické zážitky, selhání ve škole, problémy se zákonem).

2. Rodinné faktory (např. rodičovská psychopatologie, dysfunkce v rodině, užívání drog rodiči, pevnost vazby nebo pouta mezi rodičem a dospívajícím, nedostatek rodičovského dohledu, slabá rodičovská podpora, nedostatečný zájem a kontrola rodičů, nedůsledná výchova, chudoba a nezaměstnanost v rodině, hrubost a konflikty v rodině, souhlasný postoj k užívání drog).

Rizikové a protektivní faktory ve vztahu k RCH

3. Vrstevnické vztahy (např. šikana, dysfunkční vztahy s vrstevníky, užívání drog kamarády, vrstevnický tlak, členství ve skupině s rizikovým chováním či pozitivními postoji k němu, odmítnutí a vyřazení z vrstevnické skupiny).

4. Školní faktory (např. nekvalitní školní programy, nezdravé školní klima, nízké očekávání pedagogů, zaměření na výkon).

5. Komunita, společenství, sousedské vztahy (např. nízká kvalita organizací pro mládež, vysoká dostupnost drog ztráta ekonomických a vzdělávacích příležitostí, vysoká kriminalita, narušené sousedské vztahy, nedostatečná nabídka volnočasových aktivit) (Offord & Bennett, 2002; NIDA, 2003; EMCDDA, 2009; Miovský et al., 2012).

Rizikové a protektivní faktory ve vztahu k RCH

Jako **faktory protektivní (ochranné)** označujeme ty, které dopad a účinky rizikových faktorů zmírňují, působí proti nim nebo je kompenzují. Jsou chápány jako samostatné jevy, které mohou na rozvoj rizikového chování působit buď přímo, anebo ovlivňovat působení rizikových faktorů. Přítomnost protektivního faktoru nemusí v každém případě jedince od rizikového chování či jeho následků ochránit (Jessor et al., 2005).

- 1. Individuální faktory** (např. dobré copingové strategie, sociální dovednosti, emocionální stabilita, pozitivní vztah k sobě, výkonnost ve škole, odolnost vůči zátěži, flexibilita, svědomitost, přívětivost, odolnost vůči skupinovému tlaku).
- 2. Rodinné faktory** (podpora rodičů, soudržnost rodičů, rodičovský dohled, aktivní religiozita rodičů, zdravý životní styl rodičů, kontrola, intolerance vůči rizikovému chování, jednoznačně definovaná pravidla chování a případné sankce za přestupky, pozitivní pouto mezi rodiči a dítětem, emocionální podpora, vysoká rodičovská očekávání, jasná pravidla a hranice, rodičovská kontrola a důslednost).

Rizikové a protektivní faktory ve vztahu k RCH

- 3. Vrstevnické vztahy** (dobrá vrstevnická skupina s přiměřenými zájmy a aktivitami, dobrá interpersonální komunikace, dostatek přátel, vzájemná podpora).
- 4. Školní faktory** (zdravé školní prostředí, dobré vztahy s učiteli, srozumitelná pravidla, včasná systematická a efektivní specifická primární prevence, participace žáků a rodičů).
- 5. Komunita, společenství** (např. organizace, které podporují pozitivní vývoj mládeže, sociální a ekonomické příležitosti, aktivity na bázi duchovního rozvoje) (Offord & Bennett, 2002; NIDA, 2003; EMCDDA, 2009; Miovský et al., 2012).

Ohrožené skupiny dětí/studentů

- **Znevýhodněná komunita:** děti a dospívající ze sociálně znevýhodněných komunit (např: Romové, přistěhovalci, uprchlíci), jež jsou ohroženy sociální deprivací a vyšší mírou marginalizace. Podskupinu zde tvoří etnické skupiny.
- **Rodina s rizikovými faktory:** děti pocházející z rodin, kde se vyskytuje užívání alkoholu a návykových látek, příp. další rizikové faktory, jsou ve svém vývoji více ohroženy vznikem závislosti nebo jiného rizikového chování (McKeown et al., 2001).

Ohrožené skupiny dětí/studentů

- **Děti ohrožené nedokončením školní docházky:** jedná se především o populaci ve věku od 10 do 14 let, která je ohrožena předčasným ukončením školní docházky.
- **Mládež ohrožená sociálně-ekonomickým vyloučením:** do této cílové skupiny patří především mládež ve věku 13–26 let, která vykazuje problémy se školní a pracovní integrací.
- Ale mohou to být také **žáci s výbornými studijními výsledky, sportovci, žáci s nějakou odlišností.**
- Děti a mladiství v **zařízeních ústavní péče.**

Jak poznám rizikové chování ve škole

Na úrovni jedince:

- změna v chování jedince (zhoršení chování, stáhnutí se do ústraní, zapomětivost)
- výrazná změna váhy
- apatičnost
- radikální změna kamarádů
- nápadné střídání nálad
- zvýšená únava, spaní přes den
- lhaní, krádeže, absence ve škole, propad ve školním výkonu
- tajnůstkářství
- trávení přestávek mimo kolektiv (vyhledávání pedagogů x samota)

Jak poznám rizikové chování ve škole

Na úrovni skupiny/třídy:

- výrazné zhoršení chování ve třídě (hluk, agrese k sobě, k věcem)
- zamlklost
- humor, kterému nikdo nerozumí
- poznámky, které zaznějí „tak nějak mimochodem“
- napětí
- někteří žáci se zdržují mimo třídu (vyhledávají kontakt s učitelem)
- vlastní vytvoření pravidel
- přezdívky – často urážlivé
- ankety „oblíbenosti“

Co dělat, když zjistím a nebo mám podezření na RCH

Z pozice pedagoga:

- sledovat třídu
- získat co nejvíce důkazů
- zajistit ochranu žáků/studentů
- v případě, že je to možné, vzít téma na třídnickou hodinu
- kontaktovat ŠMP – společně najít řešení
- kontaktovat rodiče (postup, výslech, postih)

Co dělat, když zjistím a nebo mám podezření na RCH

Z pozice ŠMP:

- podpořit třídního učitele
- plán postupu – co dál dělat, jak s třídou pracovat (kdo, kdy?)
- opatřit důkazy, získat co nejvíce materiálu, informací
- realizace preventivních bloků (jakých, pro jaké třídy?)
- informovat vedení školy (domluvit jednotný postup při řešení a oznamování rodičům)

Typy preventivních programů, které lze zařadit

Všeobecná primární prevence (VPP)

- pro žáky 1. a 2. stupně základních škol a studenty gymnázií, středních škol a středních odborných učilišť
- témata: jednotlivé druhy rizikového chování (kyberšikana; LNL; NNL; rizikové sexuální chování; prevence agrese a šikany; poruchy příjmu potravy atd.)

Typy preventivních programů, které lze zařadit

Selektivní primární prevence (intervenční program)

- pro žáky 2.–9. tříd ZŠ, 1.–3. ročník SŠ
- pro cílové skupiny, u nichž je aktuálně či dlouhodobě zvýšené riziko výskytu některých z forem RCH
- cílem zabránit nástupu projevů rizikového chování, zabránit jeho rozvoji a zamezit případně jeho progresi

Typy preventivních programů, které lze zařadit

Indikovaná primární prevence (IPP)

- poradenství pro děti a mládež 6–18 let
- poradenství pro rodiče
- poradenství pro pedagogy

Zdroje:

- Miovský, M. a kol. (2015): Prevence rizikového chování ve školství. Praha: Klinika adiktologie, 1. LF UK
- Typologie rizikového chování (staženo z:<http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/typologie-rizikoveho-chovani>)
- Rizikové a protektivní faktory (staženo z:<http://www.nuv.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani/rizikove-a-protektivni-faktory-v-primarni-prevenci>)

16 zemí
světa
28 let tradice

Děkuji za pozornost!

Bc. Miluše Stehlíková

miluse.stehlikova@prevcentrum.cz

773 668 483, 242 498 335

Nakladatelství FORUM s.r.o., divize školení a vzdělávání

Střelničná 1861/8a, Praha 8

tel: +420 251 115 576

fax: +420 251 512 422

office@forum-media.cz

www.forum-media.cz